

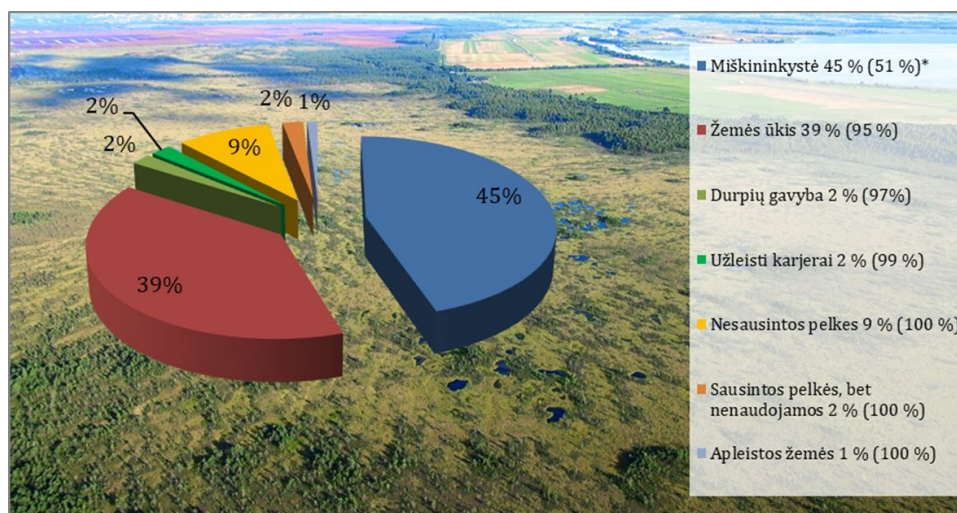
Aplinkosauginė pozicija dėl pelkių apsaugos, atkūrimo ir tausaus naudojimo

Klimato kaitos švelninimas, prisitaikymas prie klimato kaitos ir biologinės įvairovės išsaugojimas yra mūsų visuomenės bei žemės ūkio politikos iššūkiai, kurie kintant klimatui bus vis aktualesni. Šiuo požiūriu yra itin svarbios „sveikos“ ir atkurtos pelkės, kurios yra ne tik unikalios buveinės daugeliui tik joms būdingų rūšių, bet ir ilgametės patikimos anglies kaupyklos. Pelkės teikia ir kitas svarbias ekosistemines paslaugas, t. y. didina aplinkos prisitaikymą ir atsparumą klimato kaitos ir kitos antropogeninės veiklos pasekmėms (sausroms, potvyniams, poplūdžiams, durpynų gaisrams ir kt.), sulaiko į vandens telkinius patenkančius teršalus. Europoje durpynai sukaupia 5 kartus daugiau organinės anglies nei miškų ekosistemos (Swindles et al. 2019). Deja, apie pusė Europos Sąjungos durpynų yra nusausinti. Lietuvoje durpynai dengia net 10 proc. šalies teritorijos, tačiau beveik trys ketvirtadaliai jų yra nusausinta.

Dabartinė nusausintų durpynų intensyvaus naudojimo praktika neleidžia išsaugoti pelkių teikiamų svarbių ekosisteminių paslaugų, o neigiamos pasekmės vis labiau pripažįstamos. Iki šiol Lietuvoje atkurta tik apie 2 proc. šalies pelkių.

Pelkės – tai didžiulės ir patikimos anglies kaupyklos, kurias būtina išsaugoti. Europoje durpynai sukaupia 5 kartus daugiau organinės anglies nei miškų ekosistemos.

Pelkių pasiskirstymas pagal žemės naudmenas. Tik miško masyvuose apie pusė pelkių dar išsaugojo natūralumą. Šaltinis: Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų rinkinys, 2019

Įvairios politikos kryptys suteikia galimybių atkuriant šlapynes. 1971 m. priimta Ramsaro konvencija (Jungtinių Tautų konvencija dėl šlapynių, turinčių tarptautinę reikšmę, ypač vandens ir pelkių paukščių apsaugai) nustato nacionalinių veiksmų ir tarptautinio bendradarbiavimo pagrindus šlapynių ir jų išteklių apsaugai bei tvariam naudojimui. Jungtinių Tautų organizacija dabartinį dešimtmetį paskelbė Ekosistemų atkūrimo dešimtmečiu. Europos Sąjunga (ES) yra įsipareigojusi stiprinti ir atkurti ekosistemas per įvairias politikas, ypač ES žaliojo kurso (2019), priemones.

Biologinės įvairovės atkūrimas yra pagrindinis ES biologinės įvairovės strategijos iki 2030 m. tikslas, o svarbiausias jos įgyvendinimui elementas – 2024 m. priimtas ES Gamtos atkūrimo reglamentas (2024). Šis reglamentas yra pirmasis tokio pobūdžio teisės aktas, nustatantis teisiškai privalomus tikslus atkuriant nykstančias ekosistemas ES valstybėse narėse.

Kad tai būtų pasiekta, teikiame pelkių atkūrimo ir apsaugos srityje dirbančių ekspertų parengtą aplinkosauginę poziciją – siūlymus, skirtus paskatinti pelkių apsaugą, atkūrimą ir tvarų naudojimą šalyje.

I. Durpynai žemės ūkyje

Žemės ūkio sektorius Lietuvoje užima trečiąją vietą pagal šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijų lygį, nusileisdamas tik transporto ir energetikos sektoriams (Lietuvos nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaita, 2025). Šiam sektoriui iki šiol sudėtinga pasiekti reikšmingo emisijų mažinimo.

Lietuvoje nusausinti žemės ūkyje naudojami durpžemiai užima tik 6 proc. viso žemės ūkio naudmenų ploto.

Vertinama, kad atkūrus vandens lygį šiuose durpžemiuose šalies mastu galima išvengti net 53 proc. dėl žemės ūkio sektoriaus veiklų durpiniuose dirvožemiuose atsirandančių ŠESD emisijų (Greifswald Mire Centre, 2019; Peters, 2020). Atsvara tradiciniam nusausintų durpynų naudojimui galėtų būti pelkininkystės vystymas. Vandens lygio atkūrimas ir pelkininkystė yra vienos iš veiksmingiausių priemonių ŠESD emisijoms mažinti.

Šiuo metu šalyje nėra nei vienos priemonės, skirtos finansuoti vandens lygio atkūrimui ir palaikymui žemės ūkyje naudojamuose nusausintuose durpžemiuose. Nors dabartinė Bendroji žemės ūkio politika BŽŪP (2021 m. gruodžio 2 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/2115)

numato galimybę remti pelkininkystę, Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginiame plane (SP) nesuplanuotos tokios priemonės. SP šlapynių priežiūrai skirtos priemonės nesulaukia pareiškėjų dėmesio.

Diskusijose su ūkininkais identifikuotos šios priemonių nepopuliarumą lemiančios priežastys:

- sudėtingos ir vis besikeičiančios paramos administracinės procedūros,
- mažos kompensacijos už ekstensyvią pievų ir šlapynių priežiūrą (palyginti su tradicine veikla, todėl neskatinančios rinktis sudėtingos veiklos),
- reikalingas didelis nuosavas finansinis indėlis belaukiant išmokų.

Taip pat ūkininkams vis dar trūksta informacinės medžiagos ir konsultacijų, susijusių su pelkėmis ir kitais durpynais, jų atkūrimo nauda, tvariu naudojimu. Vystyti pelkininkystę kliudo specializuotos technikos biomasės pašalinimui trūkumas ir neišplėtotos galimybės panaudoti užaugintą biomasę. Pastaroji aplinkybė itin lemia, kad pelkių atkūrimas ir pelkininkystė nesulaukia pakankamo ūkininkų susidomėjimo.

ES Gamtos atkūrimo reglamento (GAR) 11.4 straipsnis įpareigoja šalis nares taikyti priemones organinių dirvožemių, naudojamų žemės ūkyje nusausintuose durpynuose, atkūrimui. Tačiau GAR suteiktas lankstumas valstybėms narėms neturėtų būti panaudojamas, siekiant išvengti durpynų, naudojamų žemės ūkyje, atkūrimo, ir ypač – vandens lygio atkūrimo.

Duomenų nesuderinamumas. Pagal statistškai paremtą apskaitą, kuria remiasi nacionalinė ŠESD apskaita, durpynai žemės ūkyje apima apie 130 tūkst. ha plotą, tačiau pelkių ir durpynų duomenų bazėje šios naudmenos sudaro apie 250 000 ha plotą. Tai yra beveik du kartus besiskiriantis nusausintų pažeistų durpynų plotas, kuris vėliau laikomas atspirties tašku GAR ir kitiems įsipareigojimams.

Siūlymai:

- Užtikrinti išsamią durpynų būklės ir jų ploto, naudojamo žemės ūkyje, apskaitą. Šie duomenys turėtų būti viešai ir lengvai prieinami, siekiant didinti ūkininkų ir žemės savininkų informuotumą bei palengvinti atkūrimo planavimą.
- Nutraukti pelkėms ir durpynams kenkiančias ir (ar) žalingas išmokas. Iki šiol vykdomas durpynų naudojimas yra pagrįstas sausinimu, durpynuose iki šiol vykdomi arimai, atnaujinamos melioracinės sistemos, o priemonės, skirtos vandens lygio atkūrimui, ariamų durpžemių vertimui į pievas bei pelkių (šlapynių) priežiūrai yra arba itin nepopuliarios, arba visiškai nesulaukia ūkininkų ir žemių savininkų dėmesio.
- Naujajame SP ar kitose finansavimo programose turi būti įtrauktos priemonės, skirtos vandens lygio atkūrimui žemės ūkyje naudojamuose durpynuose ir pelkininkystės ūkiams įkurti ir vystyti. Siekiant pelkininkystės, žemės ūkio augalų sąrašą papildyti pelkininkystei tinkamais augalais, už kurių auginimą būtų mokamos tiesioginės išmokos.
- Nustatyti teritorijas, kuriose nefinansuojamas melioracinių sistemų atkūrimas. Trūkstant lėšų melioracinių sistemų atnaujinimui, tikslingiausi būtų jas nukreipti į mineralinių

dirvožemių sausinimą, kur melioracijos sistemos tarnauja ilgiausiai ir gaunama didžiausia pridėtinė vertė bei padaroma mažiausia žala gamtai.

- Didinti pelkių atkūrimo patrauklumą, ūkininkams ir žemės savininkams sudarant mokestines lengvatas ir palengvinant procedūras, sudaryti ilgalaikes perspektyvas gauti pajamas iš atkurtų pelkių.
- Skatinti ūkininkus ir žemės savininkus atkurti pelkes, sudarant sąlygas mišriam atkūrimo ir priežiūros finansavimui (pvz., SP lėšos, anglies kreditai ir pan.). Prieš diegiant tokias priemones, būtina sukurti skaidrią monitoringo, ataskaitų teikimo ir patikros sistemą, kuri padėtų išvengti rezultatų klaidinimo.
- Parengti informacinę ir mokomąją medžiagą, organizuoti mokymus dėl žemės ūkyje naudojamų durpynų vandens lygio atkūrimo įgyvendinimo. Medžiaga turi būti viešai prieinama visiems suinteresuotiesiems vartotojams. Reikia teikti konsultacijas žemės valdytojams ir naudotojams dėl vandens lygio atkūrimo nusausintuose durpžemiuose bei klimato atžvilgiu palankaus ūkininkavimo juose.
- Įdiegti paskatas mažiems ir vidutinio dydžio ūkiams kompostuoti lokaliai surinktą šlapių pievų ir žemapelkių biomasę, ir parengti teisės aktus ir (ar) teisės aktų pakeitimus, kurie sudarytų palankias sąlygas tokio komposto patekimui į rinką.
- Parengti informacinę ir mokomąją medžiagą, organizuoti mokymus ir kitas edukacines priemones ūkininkams apie šlapynių biomasės kompostavimo naudą, kurią jie gali gauti naudodami kompostą savo reikmėms, kad praturtintų mineralinio dirvožemio savybes.
- Inicijuoti mokslinius tyrimus ir stiprinti mokslo bei pramonės sektorių bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti pelkių biomasės tvarų panaudojimą inovatyvių produktų gamybos procese.

II. Durpynai miškuose

Miškininkystei Lietuvoje naudojama kiek daugiau durpynų negu žemės ūkyje – 290 tūkst. ha, t. y. 45 proc. nuo visų pelkių ploto. Siekiant didinti medynų produktyvumą, apie pusė šių durpžemių buvo nusausinta, sukeliant pelkių degradaciją ir ŠESD išmetimus. Mokslininkų duomenimis nėra įrodymų, patvirtinančių ilgalaikę klimato kaitos švelninimo naudą, kurią teikia nusausintų durpynų apželdinimas mišku (Jurasinski et al., 2023). Pelkininkystė miškuose taip pat galėtų būti nauja gamtai artimesnės

miškininkystės veikla. Pelkių buveinių atkūrimas miškuose prisidėtų prie miškų biologinės įvairovės

išsaugojimo ir palaikymo, didintų jų atsparumą klimato kaitai bei mažintų gaisrų ir žievėgraužių invazijų riziką.

Siūlymai:

- Įvertinti hidrologinio režimo atkūrimo poreikį ir galimybes nusausintoms pelkinėms augavietėms miškuose.
- Atkurti hidrologinį režimą miškais apaugusiuose durpiniuose dirvožemiuose, siekiant didinti gamtiškai vertingų pelkinių miškų plotą ir skatinti jų formavimąsi, prioritetą skiriant saugomoms teritorijoms.
- Planuojant miško įveisimą, svarbu įvertinti galimus anglies praradimus ar jos kaupimą, poveikį vietovės ir aplinkinių teritorijų hidrologiniam režimui.
- Šalies pelkėtumas turi būti vertinamas lygiavertiškai su miškingumu. Atkuriant pelkių ekosistemas, išmiškinimas neturi būti traktuojamas kaip miškingo ploto mažėjimas, net ir tais atvejais, kai dėl atkūrimo darbų iškertamas arba natūraliai sunyksta medynas.
- Nedelsiant inicijuoti priemonės, skirtas sutvarkyti apleistus durpių karjerus miškuose, juos atkuriant į pelkių ekosistemas, o ne ugdant ar įveisiant mišką.
- Skatinti tvarią miškų, esančių pelkinėse augavietėse, priežiūrą, numatant finansines priemones, skirtas motyvuoti miškų savininkus juose atkurti ir palaikyti aukštą vandens lygį.

III. Durpynai durpių gavyboje ir auginimo terpių gamyboje

Durpių ištekliai yra riboti ir atsinaujina labai ilgai – per metus susiformuoja ne daugiau kaip 1 mm storio durpių sluoksnis, todėl vienam metro storio durpių sluoksniui susidaryti prireikia tūkstančio metų. Lietuvoje vidutiniškai kasmet išgaunama apie 2,5 mln. kubinių metrų durpių, iš kurių daugiau nei 95 proc. skiriama augalininkystės reikmėms ir auginimo terpių gamybai. Reikšminga dalis durpių naudojama ir mėgėjiškosios sodininkystės sektoriuje.

Kasant durpynus sunaikinamos vertingos pelkių ekosistemos, išsiskiria dideli kiekiai ŠESD, todėl turime ieškoti galimybių palaipsniui atsisakyti durpių naudojimo ir mažinti durpių gavybos apimtį, o durpių poreikį kompensuoti kitais būdais. Egzistuoja gerosios praktikos pavyzdžiai: mažėja durpių, kaip energetinės žaliavos, naudojimas Lietuvoje dėl padidinto akcizo ir nuo 2026 m. įsigaliosiančio draudimo deginti durpes didžiuosiuose šalies miestuose bei kurortuose.

Profesionaliosios sodininkystės sektorius sparčiai plečiasi, didindamas durpių paklausą. Susidariusi situacija pabrėžia būtinybę ieškoti tvarių alternatyvų durpėms bei kurti naujos kartos augimo terpių receptūras, kurios būtų ekologiškai tvarios ir atitiktų profesionaliosios sodininkystės poreikius. Viena iš perspektyvių galimybių – durpes auginimo terpėse keisti kompostu, gautu iš šlapių pievų ir žemapelkių biomasės. Ši alternatyva leistų spręsti ir itin aktualią šlapių pievų ir žemapelkių biomasės panaudojimo problemą.

Siūlymai:

- Įpareigoti durpynų naudotojų įmones atkurti pelkių ekosistemas šiuo metu nebenaudojamose bei išeksploatuotose durpynų dalyse, nelaukiant viso gavybos ploto eksploatacijos pabaigos. Inventurizuoti išankstinei rekultivacijai tinkamus plotus bei atlikti žemės gelmių naudojimą bei rekultivaciją reglamentuojančių teisės aktų pakeitimą, numatant pareigą atkurti tokius plotus.
- Mažinti durpių naudojimą auginimo terpių gamyboje, dalį durpių pakeičiant vietinės kilmės pakaitalais, skatinant pelkininkystės vystymą durpių pakaitalų gamybai.
- Skatinti mokslinius tyrimus dėl durpes galinčių pakeisti auginimo terpių ir trąšų, pagamintų iš šlapių pievų ir žemapelkių biomasės komposto.
- Skatinti auginimo terpių gamintojų ir mokslo įstaigų bendradarbiavimą, kuriant naujos kartos auginimo terpes su sumažintu durpių kiekiu arba be jų.
- Numatyti nacionalinius tikslus durpių substratų naudojimui mėgėjiškos sodininkystės sektoriuje, naudojimą mažinti ir galiausiai uždrausti.
- Šviesti visuomenę apie galimybę ir svarbą sodininkystėje naudoti auginimo terpes su sumažintu durpių kiekiu arba be jų.

IV. Biologinės įvairovės apsauga pelkėse

Bendras į saugomų teritorijų sudėtį įeinančių pelkių plotas siekia 158 tūkst. ha, tai sudaro 25 proc. visų Lietuvos pelkių (Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų rinkinys, 2019). Tipiškiems ir unikaliems pelkių kompleksams saugoti Lietuvoje įsteigti 109 telmologiniai draustiniai (Baškytė ir kt., 2019). Apie 73 proc. Europos Bendrijos (EB) svarbos pelkinių buveinių patenka į saugomų teritorijų sudėtį. Šie duomenys sudaro įspūdį, jog pelkių apsauga mūsų šalyje rūpinamės tinkamai, tačiau naujausi

Natura 2000 tinkle esančių EB svarbos buveinių būklės vertinimo duomenys rodo, jog šios apsaugos nepakanka. Hidrologinio režimo atkūrimo darbai Lietuvoje įgyvendinti arba šiuo metu įgyvendinami 43

pažeistose pelkėse (durpynuose), kurių bendras plotas apie 14 tūkst. ha (Grigaliūnas ir kt., 2023, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos ir Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondo duomenys), o tai sudaro vos 3 proc. šalies nusausintų pelkių arba 8 proc. pelkių, patenkančių į saugomas teritorijas.

Atsižvelgiant į tai, kad GAR 4.1 straipsnyje nustatyti šie atkūrimo tikslai 28 šlapiųjų buveinių tipams, išvardytiems ES Buveinių direktyvoje, tokiems kaip šlapios pievos, pelkės, žemapelkės, šlapi miškai, pakrančių pelkės ir kt. (I priedas): „Valstybės narės turi įgyvendinti atkūrimo priemones bent 30 proc. visų I priede išvardytų buveinių tipų bendro ploto iki 2030 m., bent 60 proc. iki 2040 m. ir 90 proc. iki 2050 m. kiekvienos buveinių tipų grupės ploto, nurodyto I priede. Iki 2030 m. pirmenybė turėtų būti teikiama teritorijoms, esančioms Natura 2000 tinklo vietovėse”.

Siūlymai:

- Įgyvendinti atkūrimo priemones ne mažiau kaip 30 proc. pelkių ir joms artimų buveinių (prioritetas Natura 2000 teritorijoms), kurių būklė nėra gera, iki 2030 m.
- Užtikrinti EB svarbos natūralių pelkių ir joms artimų buveinių apsaugą, visų pirma saugomose teritorijose.
- Palaikyti gerą buveinių būklę, numatant veiksmingas ekstensyvų ūkininkavimą ir gamtai artimesnę miškininkystę palaikančias priemones.
- Skatinti privačius savininkus atkurti pelkių buveines, jų išsaugojimui steigti privačias saugomas teritorijas.
- Parengti gamtotvarkos palaikymo mechanizmą, numatant finansines priemones, skirtas užtikrinti darbų tęstinumą, ir sprendžiant su pelkių biomasės panaudojimu susijusius klausimus.

V. Iššūkiai kitose srityse

Be iššūkių, su kuriais susiduriama žemės ūkio, miškų, durpių kasybos ir buveinių apsaugos sektoriuose, kyla problemų dėl mažo visuomenės supratimo apie pelkių ekosistemų vertę ir jų atkūrimo svarbą, neaiškių pelkių atkūrimo procedūrų, duomenų valdymo, specialistų trūkumo bei lėto progreso anglies kreditų klausimais. Svarbiu išlieka degraduojančių durpynų valstybinės žemės plotuose klausimas.

Kaip atskleidė Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondo inicijuotas rinkos ir visuomenės nuomonės tyrimų kompanijos “Spinter” atliktas tyrimas (2024), šalies visuomenė apie pelkes žino pagrinde tik tai, kad jos svarbios biologinei įvairovei ir iš jų gaunamos durpės. Didžioji visuomenės dalis nežino apie sausinimu pagrįsto pelkių naudojimo neigiamas pasekmes. Tai rodo, kad mūsų visuomenei, taip pat ir sprendimų priėmėjams, žemių savininkams, naudotojams ir valdytojams trūksta informacijos apie pelkių ekosistemų teikiamą naudą ir jų atkūrimo svarbą, kas pasireiškia interesų grupių nepritarimu, skeptiškumu pelkių atkūrimo klausimu bei įsitraukimo į suplanuotas gamtos atkūrimo priemones stoka.

Šalyje aiškiai apibrėžtos procedūros ir jų dalyviai, kaip atlikti žemių melioraciją, nusausinimą. Tačiau nėra aiškių veiksmų sekos dėl atvirkštinio proceso – durpžemių vandens lygio atkūrimo. Šiuo metu

žemės savininkas, norėdamas savo žemėje atkurti pelkę ir netgi turėdamas kaimynų sutikimus, susiduria su aiškių veiksmų, procedūrų nebuvimu. Pavyzdžiui, neaišku, ar gali savivaldybės spręsti naikinti geros būklės melioracijos sistemas, siekiant aplinkosauginių tikslų ir kt. Toks aiškaus atkūrimo algoritmo nebuvimas reikalauja skubaus sprendimo, siekiant, kad tai netaptų didele kliūtimi įgyvendinti GAR reikalavimus ir atkurti durpžemius dideliu mastu šalyje.

Dėl skirtingo duomenų interpretavimo, šalyje turime didžiulį duomenų skirtumą apie durpynų, naudojamų žemės ūkyje, plotus. VI *Žemės ūkio duomenų centras* disponuoja apie 135 tūkst. ha plotu, kuris paremtas nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaita. Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų rinkinyje, pateikiama kiek daugiau nei 250 tūkst. ha, taigi skirtumas siekia net apie 120 tūkst. ha. Mažesniu skaičiumi buvo remtasi ir EK rengtame GAR poveikio vertinime, pagal tai išskaičiuojant tikslus šalims.

Šalyje itin trūksta specialistų, gebančių rengti ir įgyvendinti hidrologinio režimo atkūrimo priemones. Augant poreikiui spręsti gamtos atkūrimo bei klimato krizės įveikimo klausimus, specialistų poreikis taip pat augs.

Neišnaudojamas didelis potencialas pritraukti privačias lėšas pelkių (ir kitų ekosistemų) atkūrimui, pasitelkiant anglies kreditų sistemas. Reikalingas valstybinių institucijų įsitraukimas į anglies kreditų sistemų šalyje rengimą ir įgyvendinimą, teisinių prielaidų ir paskatų šalyje sudarymas.

Gana didelė pelkių ir šlapynių dalis yra valstybinėje žemėje, kuria disponuoja Nacionalinė žemės tarnyba. Tokios žemės (ne tik pelkės) itin dažnai yra apleistos, nenaudojamos, nes jų nuomai nesudaromos ilgalaikės sutartys. Todėl tokios pelkės, kaip ir apleistų durpių karjerų atveju, degraduoja dėl jose įrengtų sausinimo sistemų, pažeistos ekosistemos praranda savireguliacijos mechanizmą todėl degraduoja – apauga krūmais, nendrėmis ir kt.

Siūlymai:

- Šviesti visuomenę, savivaldų administracijų žemės ūkio ir melioracijos specialistus apie sveikų pelkių teikiamas ekosistemines paslaugas, pelkių atkūrimo svarbą.
- Atlikti durpynų inventorizaciją ir parengti vieningą durpynų duomenų bazę, kuri būtų pagrindas visiems tolimesniems veiksams, susijusiems su durpynais (tikslų nustatymui ir poveikio įvertinimui, priemonių planavimui ir kt.). Atsižvelgiant į klimato kaitos švelninimo aktualijas, turi būti siekiama atkurti ir seklesnius nei 40 cm durpynus, kurie dėl jų mažo ekonominio panaudojimo galimybių seniau nebuvo įtraukti į sąvoką.
- Sudaryti galimybes vandens inžinerijos ir žemėtvarkos specialistų kompetencijų kėlimui ir ugdyti naujus specialistus, gebančius rengti ir įgyvendinti gamtos atkūrimui bei klimato krizės mažinimui reikalingus sprendinius (pvz., hidrologinio režimo atkūrimo, išmaniosios melioracijos diegimo ir kt. klausimais).

- Politikai ir sprendimų priėmėjai turi inicijuoti pelkių atkūrimo savivaldybėse ir privačiuose žemės sklypuose standartizuotų procedūrų sukūrimą ir užtikrinti, kad jos būtų patvirtintos.
- Skatinti anglies dioksido absorbavimo ir ŠESD emisijų išvengimo (anglies kreditų) sistemų veikimą šalyje, sudaryti teisinės prielaidas, taip įveiklinant tiek privačioje, tiek valstybinėje žemėje esančius pažeistus durpynus, miškus, o gautomis lėšomis finansuoti pažeistų ekosistemų atkūrimą.
- Peržiūrėti NŽT valdomus sklypus ieškant būdų juos atkurti, išnuomoti jei yra poreikis ūkinei veiklai, įsteigti saugomas teritorijas.
- Užtikrinti, kad pelkių apsauga būtų integruota į teritorijų planavimo teisės aktus.
- Atkreipiamo dėmesį, kad pelkių atkūrimas pasienio teritorijose įvairios paskirties žemėje galėtų būti išskiriamas kaip prioritetas, ir tokiu būdu pasitarnauti ne tik įsipareigojimams vykdyti klimato kaitos švelninimo tikslais, bet ir šalies gynybos tikslais.

Pelkių atkūrimas ir apsauga padeda šalims mažinti poveikį klimato kaitai ir didina atsparumą klimato kaitos pasekmėms (sausroms, potvyniams, poplūdziams, durpynų gaisrams). Pelkės svarbios buveinės gyvūnų, augalų ir grybų rūšims. Jų atkūrimas ir apsauga yra vienas iš ES GAR tikslų. Tam, kad šalyje būtų įgyvendinama veiksminga pelkių apsaugos ir atkūrimo politika, reikalingas kompleksinis veikimas skirtinguose apžvelgtuose sektoriuose. Mokslo žinios, duomenų tikslumas, gerosios praktikos pavyzdžiai ir politinė valia, veikdami kartu, šiame kelyje padeda pasiekti geriausių rezultatų.

Literatūros sąrašas

Baškytė R., Raščius G., Kavaliauskas P., Tukačiauskas T., 2019. Lietuvos saugomos teritorijos. Vilnius.

ES Gamtos atkūrimo reglamentas, 2024. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1991 2024 m. birželio 24 d. dėl gamtos atkūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2022/869. – [Reglamentas - ES - 2024/1991 - EN - EUR-Lex](#).

Greifswald Mire Centre, 2019. Paludicultural plants and utilisation options (selection). – https://greifswaldmoor.de/files/dokumente/Infopapiere_Briefings/202102_List%20of%20paludicultural%20plants%20and%20utilisation%20options_19-10-2019.pdf.

Grigaliūnas V., Jarašius L., Zableckis N., Dapkūnienė K., Manton M., Kazanavičiūtė V., Sendžikaitė J., 2023. Miškuose esančių pažeistų durpynų sutvarkymo galimybių studija. Vilnius. – [UeLJMXgcll8.pdf](#).

Jurasinski G., Byrne K., Chojnicki B.H., Christiansen J.R., Huth V., Joosten H., Juszczak R., Juutinen S., Kasimir Å., Klemedtsson L., Kotowski W., Kull A., Lamentowicz M., Lindgren A.,

Linkevičienė R., Lohila A., Mander Ü., Manton M., Minkkinen K., Peters J., Renou-Wilson F., Sendžikaitė J., Šimanauskienė R., Tanneberger F., van Diggelen R., Vasander H., Wilson D., Zak D.H., Couwenberg J., 2023. Active afforestation of drained peatlands is not a viable option under the EU Nature Restoration Law. – Zenodo, in review. – <https://zenodo.org/record/7831174>.

Lietuvos nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaita, 2025. – https://am.lrv.lt/public/canonical/1742283943/15303/NID_2025_FINAL.pdf

Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų rinkinys (LGF 2018 m. vertinimas). Žemėlapis. – Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, VšĮ Statybų sektoriaus vystymo agentūra. – <https://www.geoportal.lt>.

Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginis planas. Versija 5.2. – [Strateginis planas v. 5.2_20250303.pdf](#).

Peters J., 2020. For peat's sake – paludiculture and a wetter, Better CAP. – Agricultural and Rural Convention – ARC2020. – <https://www.arc2020.eu/for-peats-sake-paludiculture-a-wetter-better-cap/>.

Swindles G., T. et al., 2019. Widespread drying of European peatlands in recent centuries. Nature Geoscience. 12. 922-928. 10.1038/s41561-019-0462-z.

Poziciją parengė:

Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondas. 2025 m.

Poziciją palaiko:

Aplinkosaugos koalicija
Gamtos paveldo fondas
Lietuvos ornitologų draugija
Klimato reporteriai
Vartotojų aljansas

Aplinkosaugos
koalicija

KLIMATO REPORTERIAI

LOD

Vartotojų
aljansas

Lithuanian Consumers Alliance

Aplinkosaugos
koalicija

Parengta įgyvendinant projektą „Pelkių atkūrimo skatinimas darant poveikį teisėkūrai, didinant visuomenės sąmoningumą ir įtrauktį, siekiant šalies ŠESD emisijų sumažinimo“. Projektas finansuojamas Klimato kaitos programos lėšomis, kurią administruoja Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra.